

ИВАН ВАЗОВ - „ОПЪЛЧЕНЦИТЕ НА ШИПКА”

ПОДВИГЪТ НА БЪЛГАРСКИТЕ ОПЪЛЧЕНЦИ

„БЪЛГАРИЯ ЦЯЛА СЕГА НАЗИ ГЛЕДА”

Иван Вазов посвещава цялото си творчество на родината и на нейната героична история. В стиховете си поетът обезсмъртява светлите имена на героите, пожертвали живота си пред олтара на свободата на България.

В своята „Епопея на забравените” патриархът на българската литература е определил достойно място и за подвига на храбрите български опълченци, защитили с цената на живота си прохода Шипка, с което се предопределя победният край на войната за освобождение на българската земя от поробителите ѝ. Одата „Опълченците на Шипка” е посветена на „чутовния подвиг” на българските дружини в един от най-решаващите моменти от Освободителната война.

Притискани от многократно надвишаващия ги по численост враг, опълченците с последни сили отблъскват озверелите орди. Изчерпани са всички боеприпаси и оръжия. Единствено остава да ги крепи съзнанието, че трябва да оправдаят надеждите и очакванията на своите поробени събратя. В най-критичните моменти за волята и силата им над всичко застава мисълта за родината: „България цяла сега нази гледа”. Наистина, в тези паметни дни вниманието на целия български народ, а дори и на европейската общественост е насочено към боевете на връх Шипка. Това е един от най-важните моменти, от който зависи изходът на военните събития. Вазовата поетична констатация дава сили и надежда на „шепата” опълченци в решителния миг, когато „виждат харно, че умират веч”. Припомня им дълга пред родината и нейната свобода. Думите на храбрите опълченци изразяват точно мислите и чувствата на героите в най-драматичния момент от защитата на Орлово гнездо, когато „последният напън вече е настал ” и генерал Столетов призовава защитниците да опазят прохода, като с това ще увенчаят България с „лаврови венци”. Те са изпълнени с непоколебима решителност да устоят докрай на тежкото изпитание и да умрат за родината си, но да не отстъпят нито крачка назад. Ръководи ги ясното съзнание, че в този момент към тях са обърнати всички надежди и очаквания, че съдбата на България зависи от тяхната воля и чувство за отговорност към делото на освобождението.

Голямото напрежение на битката за заветния връх се чувства във всеки стих на Вазовата ода. Опълченските дружини се сражават храбро три дни без отдых и отчаяно, с всички сили, отбраняват връх Шипка. Силите са неравни, защото вражеските орди прииждат непрестанно. Те са озверели от омраза и гняв, че довчерашните роби сега се сражават гордо и без страх. Храбрите български доброволци се бият рамо до рамо с руските войници и макар да са по-малобройни от врага, те не отстъпват нито крачка от своите позиции. Човешката храброст е изразена чрез поетическо сравнение:

*Кат лъвове тичат по страшний редут,
не сещат ни жега, ни жажда, ни труд.*

Всички трудности те приемат с високото съзнание, че от тях зависи съдбата на България и на българския народ. Затова понасят героично и умората от тридневните боеве, и лишенията от храна и вода, както и това, че боеприпасите привършват, а помощ все не идва. Този напрегнат момент Вазов нарича „геройски час”. Употребата на антитеза най-точно изразява изключителния героизъм в критичните мигове:

*Вълните намират канари тогаз,
патроните липсват, но волите траят,
щикът се пречупва - гърдите остават...*

Оръжие стават „камъни и дървье”, дори телата на мъртвите другари. Водени от непоколебимата решителност да удържат върха на всяка цена, смелите опълченци

превръщат всяко нещо в оръжие срещу врага. Нищо не може да спре техния устрем към свободата, още повече, че те знаят колко жадувана е тя за всички българи. В сърцата им живее образът на свободната родина. Нейният образ ги вдъхновява и те помнят своя дълг: „България цяла сега нази гледа.“ Затова отстъплението е позор, изживяване по-страшно от смъртта: „ако би бегали: да мрем по-добре“. Ръководи ги високо чувство на отговорност пред отечеството и опълченците дават истински пример в това отношение. В най-напрегнатите мигове на върховно изпитание за силата и волята, опълченците чувстват стаените надежди на своите събратя за свободен живот, затова приемат задачата си да отбраняват върха като дълг пред своя народ и отечество. Съзнанието, че принадлежат към този народ, че са негови синове, им дава нови сили и влива кураж в сърцата им. Именно дългът им повелява до последен дъх да се борят за свободата и благото на своето отечество. Битката за свобода е една „свята длъжност“ (както я назовава Странджата, героят от повестта „Немили-недраги“), която историята ще запомни с величави дела. В името на най-жадуваното за България - нейната свобода - героите опълченци превъзможват страха от смъртта. В съзнанието им над всичко стои патриотичната повеля да спасят „заветния хълм“, дори и с цената на своя живот. Те са готови на жертвоприношение пред олтара на свободата, заплатена с цената на човешкия живот.

Динамичният пулс на битката творецът внушава чрез силата на художествените послания. На шепата герои Вазов противопоставя бясно напиралите турски орди; на лъвската храброст - страха и безсилието на врага:

*....Три деня младите дружини как прохода бранят...
Пристъпи ужасни!
Дванайсетий път гъсти орди лазят по урвата дива
и тела я стелят, и кръв я залива.
Бури подир бури! Рояк след рояк!*

Нищо вече не може да разколебае смелите български опълченци, защото те защитават не само този връх, но и правото си да живеят свободно. Те са високо горе, а ожесточените врагове са долу, под тях, ниско. Контрастът, изразен чрез епитетите и ярката антитеза, очертава опозицията: високо - ниско, величие и срам:

*Пушкалата екнат. Турците ревът,
насипи налитат и падат, и мрът;
идат като тигри, бягат като овци...*

*българи орловци кат лъвове тичат по страшний редут
не сещат ни жега, ни жажда, ни труд.
Щурмът е отчаян, отпорът е лют.*

Защитниците на Орлово гнездо са способни на изключителен героизъм. Противопоставянето на опълченците и техните противници в боя е свързано с мястото на сражението (връх-подножие) и с качествата, които се проявяват в него (сила, смелост - страх, слабост).

С голямо майсторство Вазов описва следващите драматични мигове, когато боя се преобръща „на смърт и на щик“. Защитниците на прохода ясно разбират, че техните действия ще решат изхода на войната, че от тях зависи свободата на един цял народ, затова смъртта не ги плаши, напротив, те са готови да умрат, но да не отстъпят пред врага:

*И с нов дъжд куршуми, камъни и дървье,
дружините наши, оплискани с кърви,
пушкат и отблъскват без сигнал, без ред,
всякой гледа само да бъде напред
и гърди геройски на смърт да изложи,
и един враг повеч мъртъв да положи.*

Нищо не е в състояние да спре порива на смелите български синове към свобода, както и тяхната готовност да се жертват за нея:

*... героите наши, като скали твърди,
желязото срещат с железни си гърди
и фърлят се с песни в свирепата сеч,
като виждат харно, че умират веч...*

Метафората подчертава ясно героичното и възвишеното в подвига на безстрашните бранители на прохода. В най-критичните минути на неравния бой юначните български синове се ръководят от съзнанието, че съдбата на България зависи от техните усилия и способност да устоят пред многобройния враг. Това съзнание им влива неподозирани сили и воля за героичен подвиг. Поривът към свобода ги вдъхновява докрай:

*България цяла сега нази гледа,
тоя връх висок е: тя ще ни съзре,
ако би бегали: да мрем по-добре!*

Заредени с отчаян ентузиазъм, опълченците извършват дори и невъзможното - устояват три дни без подкрепление, без боеприпаси. Мъртвите стават най-страшното оръжие в боя:

*И турците тръпнат, друг път не видели
в едно да се бият живи и умрели.*

Вазов е съпричастен с подвига на юначните българи. Нарича ги „героите наши“. Той е уверен, че тяхната саможертва няма да е напразна и безславна. Светът ще узнае за подвига им и той ще бъде пример за бъдещите поколения. Саможертвата в името на свободата за героите опълченци е дълг пред родината, изпълнен с чест и достойнство. Това е:

*... сладката радост до крак да измрът
пред цяла вселена, на тоз славен рът,
с една смърт юнашка и с една победа.*

Саможертвата е в името на най-високия идеал - свободата. Те ще загинат „пред цяла вселена“. Подвигът им ще се помни и знае от цял народ. Отново можем да припомним думите на Странджата от повестта „Немили-недраги“: „Ах, сладка е смъртта за Отечеството!“. Героите на Шипка проявяват истинска сила на духа и волята, като надмогват дори страха от смъртта: всякой гледа само да бъде напред и гърди геройски на смърт да изложи и един враг повече мъртъв да положи. Наистина „щурмът е отчаян, отпорът е лют“. Високото съзнание на българите патриоти и защитници на върха е насочвано от мисълта за България: „ тоя връх висок е:тя ще ни съзре“. В най-критичните мигове мисълта за България мобилизира силите и устремът към свободата на отечеството става съдбовен. Кулминационният момент изразява невероятен подтик за отпор срещу вражеските талази. Призивът: „Грабвайте телата!“ не е само от отчаяние. Той е израз на решителността на опълченците да използват всички средства да спасят прохода и победния ход на войната. Резултатът е изумителен - труповете на мъртвите вече герои „катурят, струпалят, като живи пак“ и предизвикват ужас и смут сред ордите.

Храбрите български защитници на прохода Шипка устояват докрай и спечелват надмощие над многочисления враг.

Шипченската епопея остава завинаги сред най-героичните примери от българската история. За нея, според Вазов, разказва легенди дори Балкана, който е свидетел на битките за свободата на България.

Одата „Опълченците на Шипка“ остава за поколенията поетичен образец, възпял жертвената слава на българския героизъм. Вазов възпява духа на България и паметта на загиналите за нейната свобода български синове.